

eden Hafsa durumu Hz. Âişe'ye haber verince Resûl-i Ekrem'e hitaben, eşlerini memnun etmek için Allah'ın helâl kıldığını kendisine haram kılmasını doğru bulmayan âyetler (et-Tahrîm 66/1-2) nâzil olmuştur (Ebû Dâvûd, s. 201-202). Bu âyetlerin, Hz. Peygamber'in diğer eşi Zeyneb bint Cahş'ın evinde bal şerbeti içmesini kıskanan hanımlarına balı kendisine haram kıldığını söylemesi üzerine indiği de kaydedilmiş (Buhârî, "Tefsîr", 66/1), bu arada her iki olayın da âyetin nüzûl sebebi olabileceği belirtilmiştir (İbn Hacer, *Fet-hu'l-bârî*, VIII, 525).

Mâriye Medine'de vefat etti, cenaze namazı Hz. Ömer tarafından kılınıldıktan sonra Cennetü'l-baki'de defnedildi. Mâriye dolayısıyla Mısırlılar'ı kendine hısım kabul eden Resûl-i Ekrem, ileride Mısır fethedildiği zaman halkına iyi davranılmasını tavsiye etmiş (Müslim, "Fezâ'ilü'l-ş-şahâbe", 226, 227) ve bu tavsiyesi yerine getirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Tefsîr", 66/1; Müslim, "Fezâ'ilü'l-ş-şahâbe", 226, 227; Ebû Dâvûd, *el-Merâsîl* (nşr. Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1408/1988, s. 201-202; Dârekutnî, *es-Sünen*, Kahire, ts. (Dârü'l-mehâsin), I, 144; IV, 41-42, 131, 132; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), IV, 41-43, 45; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 134-137; VIII, 212-216; Zübeyr b. Bekkâr, *el-Müntehab min kitâbi Ezvâci'n-nebî* (nşr. Sekîne eş-Şihâbî), Beyrut 1403/1983, s. 55-62; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 448-450; Taberî, *Târîh*, Beyrut 1407, II, 128, 141, 177, 214, 216; Şeyh Müfid, *Risâle havle haberi Mâriye* (nşr. Mehdi es-Sabâhî, *el-Mesâ'ilü'l-Şâgâniyye* içinde), Beyrut 1414/1993; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, IX, 18, 219; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 410-413; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 249; II, 276; V, 138; Nevevî, *Şerhu Müslim*, X, 76, 77; XVI, 97; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VIII, 111-112; a.mlf., *Fet-hu'l-bârî* (Hatib), VIII, 525; Hamîdul-lah, *İslâm Peygamberi*, I, 340-344, II, 745-746; M. Ali Mahlûf el-Adevî, *Mâriye el-Kıbtıyye*, Kahire 1406/1986; F. Buhl, "Mâriye", *JA*, VII, 340-341; a.mlf., "Mâriya", *EP* (İng.), VI, 575.

AYNUR ÜRALER

MARTINI, Raymundus (1230 - 1284)

İspanyol şarkiyatçısı,
Dominiken misyoner.

İspanya'nın kuzeydoğusundaki Subirats'ta doğdu ve Dominiken misyoner-rahibi olarak yetişti; bu arada iyi derecede Arapça ve İbrânice öğrendi. 1250 yılında kendisine, görevlerini başarıyla gerçekleştirip İslâm'a karşı daha iyi mücadele edebilmeleri için misyoner-rahip-

lere müslüman dillerinin öğretilmesi gerektiğine inanan tarikat liderleri tarafından bu amaçla araştırma ve çalışma yapma görevi verildi. Bunun üzerine o sırada hristiyanlarla iyi ilişkiler içinde olan ve topraklarında faaliyet göstermelerine, konsolosluklar açmalarına izin veren Hafsîler'in yönetimindeki Tunus'a gitti ve burada misyonerler için bir Arapça okulu açtı. 1264'te yahudilerin elindeki mevcut kitapları incelemek için kurulan komisyona üye seçildi. 1270'te Fransa Kralı IX. Louis'nin Tunus'a karşı başlattığı VIII. Haçlı Seferi'nde kraliyet danışmanı olarak görev aldı. 1281'de Barcelona'daki İbrânice okuluna öğretmen tayin edildi ve üç yıl sonra bu şehirde öldü. Arapça, İbrânice, Keldânice, Grekçe ve Latince bilen Martini, Tervat ve diğer yahudi kutsal kaynakları ile Kur'an üzerine incelemeler yaptı. *Şahîh-i Buhârî* ve *Şahîh-i Müslim*'e, İslâm düşüncesine, özellikle İslâm felsefesine ve kelâma vâkıf olan Martini İbn Sînâ, Gazzâlî, İbn Rüşd ve Fahreddin er-Râzî gibi âlim ve filozofların eserlerini incelemiş, onlardan etkilenmiş ve bazı görüşlerini temellendirmede bu eserlerden faydalanmıştır.

Eserleri. 1. *Pugio Fidei adversus Mauros et Judaeus*. 1278 yılında Latince ve İbrânice olarak kaleme alınan eser hristiyan akaidinin savunmasıdır ve Dominiken tarikatı üyeleri için bir el kitabı mahiyetinde hazırlanmıştır. Özellikle yahudilerin Hz. İsa'nın mesihliğine ve teslîs inancına yönelttikleri eleştirilere karşı bir savunma olan çalışmada Ahd-i Atîk başta olmak üzere Mişna ve Midraş gibi yahudi kaynaklarından pasajlar aktararak hristiyan görüşleri temellendirilmeye çalışılmıştır. Bunların dışında İslâm kaynaklarına da başvurulmuş ve Meryem'in peygamberî karakterine delil olması için bazı âyetlere dayanıldığı gibi Meryem'den ve Hz. İsa'dan bahseden hadislerle de yer verilmiştir. Bazı bölümlerde ise Allah-âlem ilişkisi, âhiret ve nefsin ölümsüzlüğü gibi metafizik konularına temas edilerek bu çerçevede İbn Sînâ'nın *el-İşârât ve't-tenbîhât*'ı, Gazzâlî'nin *el-Münkız mine'd-dalâil*'i, *Tehâfütü'l-felâsife*'si, *Mişkâtü'l-envâr*'ı ve *Mizânü'l-âmel*'i, İbn Rüşd'ün *Tehâfütü Tehâfütü'l-felâsife*'si ve Fahreddin er-Râzî'nin *el-Mebâhi-sü'l-meşrikiyye*'sinden temel referans kitapları olarak faydalanılmıştır. Eser ilk defa Joseph de Voisin'in mukaddimesi ve notlarıyla birlikte neşredilmiş (Paris 1651), daha sonra J. B. Carpozov tarafın-

dan ilâvelerle birlikte tekrar basılmıştır (Leipzig 1687). 2. *Explanatio symboli apostolorum ad edita fidelium institutionem*. Resullerin görevleri hakkında olan eseri James March yayımlamıştır (Barcelona 1908). 3. *Sûretün mu'ârîza li'l-Kur'an*. Adından, Kur'an'daki bir sûrenin benzerinin ortaya konulmasına çalışıldığı anlaşılan eser günümüze ulaşmamıştır (Abdurrahman Bedevî, s. 214-215). 4. *Capistrum Judaeorum*. Yahudilik'le ilgili olup zamanımıza intikal etmemiştir. Bunların dışında Martini'ye bazı kitaplar atfedilmekteyse de bunların ona aidiyeti şüphelidir (*New Catholic Encyclopedia*, XII, 104).

BİBLİYOGRAFYA :

J. W. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 15-16; Necib el-Akiki, *el-Müşteşrikün*, Kahire 1964, I, 131; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müşteşrikin*, Beyrut 1984, s. 213-215; Sâlim el-Hâc, *ez-Zâhiretü'l-istişrâkiyye ve eşeruhâ 'ale'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, Malta 1991, s. 52; P. F. Mulhern, "Raymond Martini", *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1981, XII, 104; A. Duval, "Raymond Martin", *Catholicisme*, XII, 527-528.

ÖMER MAHİR ALPER

MARTOLOS

Osmanlı askerî teşkilâtında
çeşitli hizmetler gören
özel bir sınıf.

Bazı kaynaklarda martoloz, martiloz vb. şekillerde yazılan kelime, Bizans İmparatorluğu'nda bir milis kuvvetinin adı olan armatolos veya amartolosa bağlanır. Osmanlı askerî grupları içine ilk defa ne zaman girdiği bilinmemekle birlikte bunun oldukça erken bir tarihte gerçekleşmiş bulunduğu kabul edilir ve kesin hatlarıyla II. Murad zamanında 1421-1438 yılları arasında ortaya çıktığı belirtilir. Bazı Osmanlı kroniklerinde Osman Gazi'nin İnegöl tekfuruna karşı giriştiği harekât sırasında ve oğlu Orhan Bey'in Konur Kalesi'ni fethederken martoloslardan haberci veya casus olarak yararlandıkları nakledilir (Âşıkpaşazâde, s. 5, 50). Aynı şekilde II. Kosova Savaşı (852/1448) öncesinde II. Murad'ın da casus olarak martolos kullandığı (Neşrî, II, 659), oğlu Fâtih Sultan Mehmed devrinde akıncı kumandanları Mihaloğlu Ali ve İskender beylerin Macaristan'a yönelik akınlar sırasında hristiyan kıyafetinde müslüman martoloslar istihdam ettikleri bilinmektedir. XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren martoloslar Anadolu'da özellikle Fâtih'in Kara-

man ve Akkoyunlu seferlerinde, Trabzon'da ise derbentçi olarak kullanılmıştır. Genellikle ganimet ve macera peşinde koşan hristiyanlardan toplanan ve XV. yüzyılda sadece serhat bölgelerinde görev yapan martoloslar, Kanûnî Sultan Süleyman devrinden itibaren iç bölgelerde muhafız ve derbentçilik göreviyle de istihdam edilmiştir.

Ordu hizmetindeki martolos teşkilâtı batı sınır bölgelerinde gelişme göstererek XV. yüzyılın ikinci yarısında ve XVI. yüzyılın başlarında bilhassa Kuzeybatı Bulgaristan, Kuzey Sırbistan, Bosna, Dalmaçya ve Pelepones'e kadar uzanan bölgelerde güçlendi. Bunun başlıca sebebi, Kuzey Sırbistan'ın Macaristan'a en yakın bölge oluşu ve buranın savunulmasında martoloslara büyük ihtiyaç duyulmasıdır. Ayrıca başta Belgrad ve Semendire olmak üzere bölgedeki önemli şehirlerin kendilerine mahsus martolos birlikleriyle Tuna gemilerinde hizmet veren martoloslar da vardı (BA, MD, nr. 5, s. 621, hk. 1728). Sınır boylarındaki martoloslar bölgenin güvenliğini sağlamakla da yükümlü idiler. Za-

man zaman yağma harekâtı yaparak keşif ve haber alma görevini ifa etmeleri bakımından Akıncılar'ı hatırlatırlar. Venedik, Macaristan ve Avusturya'ya yönelik seferlere katıldıkları gibi Sava ve Tuna'nın kuzeyine de kaydırıldılar. Macaristan'ın ve Erdel'in fethinden sonra bu bölgelerin hemen her yerinde bulundular; özellikle Avusturya sınırındaki şehirlerde güçlendirildiler. Güney Slav taraflarında Ulahlar'ın (Vlach) bu görevi üstlendiği görülmektedir (Vasic, TD, sy. 31 [1977], s. 50-51). Çok defa denetim altına alınmayan martolosların zamanla kontrolü mesele olmuş, hatta bu husus 1568 Osmanlı-Avusturya antlaşmasında hükme bağlanmıştır. Ancak XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eşkıyalığın artması sebebiyle iç güvenliğin kuvvetlendirilmesi için martoloslar da görevlendirilmeye başlandı. Bir nevi jandarmalık yapan iç güvenlik mensuplarının yüksek rütbeli âmirlerine serdar, başbuğ gibi unvanlar verildi.

Martolosların askerî gücü XVI. yüzyıl ortalarında zirveye ulaştı, ardından giderek azaldı. 1592-1593'ten itibaren hız kazanan Osmanlı-Avusturya savaşları döneminde bir bölümü Osmanlı hizmetinden çıktı ve çeşitli ayaklanmalara katıldı, bazıları da Avusturya tarafına geçti. Böylece sayıları azalan martoloslar daha sonra tekrar canlandırılmaya çalışıldıysa da XVII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı askerî yapısının zayıflamasına paralel olarak önemini kaybetti. Evliya Çelebi, bu asır ortalarında hangi kalede ne kadar martolos bulunduğu hakkında rakamlar verir.

Hepsi ulûfeli olan ordu hizmetindeki martolosların maaşları bulundukları yerin vergisinden ödenirse de martolosbaşının denetiminde bazan martolos akçası adıyla halktan para toplama yoluna da gidilirdi. Bazı martoloslar ve aileleri cizye ve âşâr dışındaki avârız türü vergilerden muaf tutulurdu. Ancak bu uygulamaya zamana ve yere göre farklı olur, bazan cizyeden de muaf olabiliyorlardı. Sırbistan martoloslarının çoğu miras bırakılabilen baştinalara sahipti. İhtiyaç halinde hristiyan ve müslüman halktan martolos yazımı yapılabilirdi. Sürekli tehlike altındaki yerlerin martolosları ulûfeli değil muaf statüsündeydi. Kendilerine mahsus kıyafetleri ve sancakları olan martoloslar bölükler halinde ve genellikle yaya olarak hizmet ederler, Adriyatik ve Tuna donanmalarına gerekli mühimmatı sağlardı. Kaynaklarda "cemâat-i martolosân" şek-

linde geçen birliklerin kumandanları sermartolosân, ağa-i martolosân, yüzbaşı, odabaşı, kethüdâ, alemdar ve kul çavuşu idi. Martolos bölükbaşılığı XVII. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

XVII. yüzyılda sefer martolosları ortadan kalkarken iç hizmet martolosları etkili bir organizasyona kavuşturuldu. Yerleşim birimlerindeki martolos teşkilâtı mahallî makamların girişimiyle kurulur, merkezî otoritenin onayından sonra resmîyet kazanırdı. Görev alacak olanlar bulundukları yerin imtiyazlı ve güvenilir kişilerinden seçilir, seçim beylerbeyi veya merkezî idarece tasdik edildikten sonra martoloslar, görevlerini martolosbaşının ilgili kadılık makamıyla olan sözleşmesine göre yaparlardı; belli süre bittiğinde görevleri yenilenebilirdi. İç hizmet martolosları güvenlik görevleri dışında kendi yörelerinde mîrî malı tahsili, toprağın devamlı meskûn olması, işlenmesi, maden muhafızlığı (BA, MD, nr. 90, s. 263, hk. 329) ve göçebelerin iskânıyla ilgilenirdi. Tahrir yapılması ve vergi toplanması gibi işlerde de devlet görevlilerine yardımcı olurlardı. Balkanlar'da daha ziyade mülkî ve adlî mercilerin güvenlik görevlileri olarak hizmet verir, kurulu düzenin devamı için gayret gösterirlerdi; gerektiğinde sefere de gönderilirdi.

Martolosluk hizmeti Osmanlı Avrupası'nın hemen her yerine yayılmış olduğundan teşkilât içinde birçok etnik ve dinî unsur bulunmaktaydı. Ancak özellikle Ortodoks hristiyanlar ağırlıktaydı. Yahudiler pek nâdir olarak yer almakta, Türkler ve müslümanlar ise bilhassa Arnavutluk ve Bosna'daki teşkilâtta görev yapmaktaydı.

XVII. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı Avrupası'nda artan olumsuzluklar martolosları da etkilemeye başladı. Merkezî idarenin ıslah girişimi martolosların karşı koyması yüzünden sonuç vermeyince bu defa sadece müslümanların martolos yapılmasına çalışıldı, fakat başarılı olunamadı. Martoloslar XVII. yüzyılda derbend teşkilâtına bağlanarak devlete para vermeye başladılar. Böylece derbendlerde görevli askerîlerin ücretlerini karşıladılarsa da zamanla mahallî güvenlik sistemi halkın karşılıklı ferdî garantisine ve ortak sorumluluğuna devredildi. 1715 yılına ait bir kayıta martolosbaşından üç Venedik esiri gelmesi üzerine kendisinin 100 kuruş bahşişle taltif edildiği belirtilmesi (Râşid, IV, 72) teşkilâtın

Martolosların eşkiya takibi ve martolos ekliğin giderilmesiyle ilgili II. Selim'in hükümleri (BA, MD, nr. 7, hk. 113-114)

bazı yerlerde hâlâ faaliyette olduğunu gösterir. Ancak 1133'te (1721) Rumeli Beylerbeyi Osman Paşa martolosları düzene sokmakla görevlendirilmiş, bunun mümkün olmaması üzerine martolos teşkilâtı lağvedilmiştir. Bunların yerine müslüman reâyâdan muhafazacı ve bekçi adlarıyla yeni bir zümre teşkiline çalışılmış, fakat bundan da sonuç çıkmayınca martoloslar bazı bölgelerde küçük gruplar halinde XIX. yüzyıl ortalarına kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 3, s. 185, hk. 511; s. 282, hk. 822; s. 330, hk. 960; s. 432, hk. 1293; s. 538, hk. 1585; nr. 5, s. 564, hk. 1556; s. 621, hk. 1728; s. 674, hk. 1893; nr. 6, s. 104, hk. 216; s. 182, hk. 393; nr. 7, s. 40, hk. 113-114; s. 42, hk. 121; s. 59-60, hk. 114; s. 62, hk. 170; s. 70, hk. 192; s. 321, hk. 923; s. 335, hk. 963; s. 375-377, hk. 1080-1082; s. 394, hk. 1128; s. 398, hk. 1143; s. 613, hk. 1722; s. 825, hk. 2260; s. 944, hk. 2597; nr. 12, s. 124, hk. 294; s. 191, hk. 404; s. 232, hk. 480; s. 316, hk. 626; s. 331, hk. 677; s. 566, hk. 1079; nr. 82, s. 93, hk. 183, 185; nr. 90, s. 263, hk. 329; s. 300, hk. 367; s. 394, hk. 477; Âşıkpaşazâde, *Târih*, s. 5, 50, 134; Tursun Bey, *Târih-i Ebû'l-Feth* (nşr. Mertol Tulum), İstanbul 1977, s. 96, 98-99, 137; Neşrî, *Cihannümâ* (Unat), II, 635, 659; İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VII, 258; Selânikî, *Târih* (İpşirli), II, 737; Cafer İyânî, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs* (nşr. Mehmet Kirişcioğlu), İstanbul 2001, s. 70; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 389, 399, 402, 406; VI, 255, 261, 527; VII, 46, 163, 171, 186, 370, 392, 445; VIII, 146, 189, 193, 381, 736, 755; Naimâ, *Târih*, I, 90; Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704 (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 58, 59; Râşid, *Târih*, IV, 72; Hammer, *HEO*, VII, 297; Barkan, *Kanunlar*, s. 302, 317; M. Vasic, *Martolosi u Jugoslaviskim Zemljama Pod Turskom Vladavinom*, Sarajevo 1967; a.mlf., "The Martolos in Macedonia", *La Macédonie et les macédoniens dans le passé*, Skopje 1970, s. 103-117; a.mlf., "Osmanlı İmparatorluğunda Martoloslar" (trc. Kemal Beydilli), *TD*, sy. 31 (1977), s. 47-64; Halil İnalıc, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, I, Ankara 1987, s. 57, 155, 168, 178-181; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı*, İstanbul 1990, s. 17, 37, 65, 76, 85-96, 97, 98, 100, 126, 134-138, 141; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1990-94, I, 529; III, 412; V, 273, 281, 289, 300, 351, 354-355, 374; VI, 359, 423; VII, 491; D. J. Popović, "O martolosima u turskoj vojsci", *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, VIII, Beograd 1928, s. 214-229; R. Anhegger, "Martoloslar Hakkında", *TM*, VII-VIII/1 (1942), s. 282-320; a.mlf., "Muallî'nin Hünkârname'si", *TD*, I/1 (1949), s. 156; a.mlf., "Martolos", *İA*, VII, 341-344; Bilge Keser, "Osmanlı Devleti'nde Martolos Teşkilatı", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 12, Erzurum 1999, s. 267-275; E. Rossi - [W. J. Griswold], "Martolos", *EI*² (Fr.), VI, 598; Abdülkadir Özcan, "Casus", *DİA*, VII, 167.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

MA'RÛF

(bk. EMİR bi'l-MA'RÛF NEHİY
ani'l-MÛNKER).

MA'RÛF

(المعروف)

Sahih hadis anlamında terim.

Sözlükte "bilmek" mânasına gelen ir-fân kökünden türetilen ma'rûf kelimesi "bilinen, mâlûm olan nesne" anlamındadır. Hadis terimi olarak "güvenilir râvinin zayıf râviye muhalefet edip rivayet ettiği hadis" demektir. Diğer bir ifadeyle zayıf hadis türlerinden münkerin karşısında yer alan sahih bir hadis çeşididir. Terimin ilk defa III. (IX.) yüzyılda karşıtı olan münkerden sonra ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. II. (VIII.) yüzyılda, bazı zayıf râvilerin güvenilir râvilere muhalif olarak hadis rivayet ettikleri ve sika da olsa bir kısım râvilerin muhaddisler arasında yaygın şekilde bilinmeyen rivayetler naklettikleri görülünce başta Yahyâ b. Saîd el-Kattân olmak üzere münekkî hadisçiler bu râvileri cerh için "münkerü'l-hadis", bu tür rivayetler için de "münker hadis" tabirini kullanmaya başlamışlar, daha sonra zayıf râvilerle rivayetlerinin karşısında yer alan sahih hadise ma'rûf adını vermişlerdir.

III. (IX.) yüzyılda muhaddisler makbul hadisi sahih ve hasen terimleriyle ifade etmekle beraber bunların yerine bazan ceyyid, müstakim, sâbit, nebîl ve sâlih gibi kelimelerle birlikte ma'rûf terimine de yer vermişlerdir. Hadis usulü kaynaklarında bu terim için İbn Ebû Hâtim tarafından nakledilen bir rivayet örnek olarak gösterilmiş ve karşıtı olan münkerle birini açıklayacak şekilde bir cümle içerisinde kullanılmıştır. İbn Ebû Hâtim'in Hubeyyib b. Habîb – Ebû İshak – Ayzâr b. Hureys – İbn Abbas tarikiyle Hz. Peygamber'den tahric ettiği, "Kim namaz kılar, zekât verir, hacc eder, oruç tutar ve misafirini ağırlarsa cennete girer" meâlindeki hadisi Ebû Hâtim er-Râzî değerlendiren onun münker olduğunu söylemiş, sika olan başka râvilerin bunu Ebû İshak'tan İbn Abbas'ın sözü olarak (mevkuf) rivayet ettiklerini belirtmiş ve, "Ma'rûf olan da budur" demiştir (İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar*, s. 69-70). Zayıf bir râvi olan Hubeyyib, hadisi Resûl-i Ekrem'in sözü (merfû) diye naklederken güvenilir râviler olan Ebû İshak ve başkaları bunu İbn Abbas'ın sözü olarak rivayet etmişler,

böylece zayıf olan Hubeyyib'in rivayeti münker, sika olan Ebû İshak'ın rivayeti ma'rûf adını almıştır (*Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 125-126).

III (IX) ve IV. (X.) yüzyıllarda sahih ve hasen terimlerinin hadis literatürüne iyiye yerleşmesi üzerine ma'rûf vb. terimler ihmal edilmiş, ma'rûf kelimesi daha çok münker hadis bahsinde ele alınmıştır. Nitekim ilk hadis usulcülerinden Râm-hürmûzî, Hâkim en-Nisâbü'rî ve Hatîb el-Bağdâdî bu terime yer vermedikleri gibi daha sonra gelen ve hadis terimlerini en geniş şekilde ele alan İbnü's-Salâh, Nevevî ve İbn Kesîr gibi usulcüler de ma'rûf hadise hiç temas etmeyip karşıtı olan münkeri belirtmekle yetinmişlerdir. Bu tutumu doğru bulmayan Süyûtî eserlerinde ma'rûfa yer vermedikleri için İbnü's-Salâh'ı ve Nevevî'yi eleştirmiştir (*Tedribü'r-râvî*, I, 241).

Ma'rûf hadisi en geniş şekilde İbn Hacer el-Askalânî tarif ederek sika râvinin rivayetine zayıf bir râvi muhalefet ettiğinde sikanın rivayetine ma'rûf, diğerine münker denileceğini söylemiş (*Nüzhetü'n-nazar*, s. 69), onun tarifi daha sonraki hadis usulcüler tarafından da benimsenmiştir. Bazı muhaddisler ma'rûfu meçhulün karşılığı olarak kullanmış ve bu terimle hadis ilminde şöhret kazanıp rivayeti birden fazla râvi yoluyla nakledilen kimseyi kastetmişlerdir. Ma'rûf hadis, değer itibarıyla sahih ve hasen hadisle aynı konumda bulunduğundan dinî konularda delil olarak kabul edilmiş, karşıtı olan münker ise zayıf sayılıp reddedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Mukaddime", 1/7; İbnü's-Salâh, *Ulûmü'l-hadis*, s. 80-82; Nevevî, *İrşâdû tullâbi'l-hakâik* (nşr. Nûreddin İtr), Beyrut 1411/1991, s. 96; İrakî, *Fethu'l-mugîs*, s. 87-89; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 388; a.mlf., *Nüzhetü'n-nazar fi tavâzîhi Nuḥbeti'l-fiker* (nşr. Nûreddin İtr), Dimaşk 1413/1992, s. 69-70; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Beyrut 1399/1979, I, 177-178, 241; Tâhir el-Cezâirî, *Tevcihü'n-nazar*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 220-223; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 125-126, 249; Abdullah Sirâceddin, *Şerhu Manzûmeti'l-Beykûnîyye*, Halep 1398, s. 165-166; Talât Koçyiğit, *Hadis İstilahları*, Ankara 1980, s. 211; Subhî es-Sâlih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları* (trc. M. Yaşar Kandemir), Ankara 1981, s. 171-173; Ahmed Ömer Hâşim, *Kavâ'idü uşûli'l-hadis*, Beyrut 1404/1984, s. 116; Mahmûd et-Tahhân, *Teyisîru muştalâhi'l-hadis*, Riyad 1407/1987, s. 98; Abdullah Aydın, *Hadis İstilahları Sözlüğü*, İstanbul 1987, s. 93-94; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 210.

MEHMET EFENDİOĞLU